

Aan de lijsttrekkers van de politieke partijen

Datum 23 september 2025
kenmerk **IENW/BSK-2025/ 234602**
betreft Uitnodiging en aanbod van de Maatschappelijke Alliantie, gericht aan de lijsttrekkers van de politieke partijen

Beste lijsttrekkers,

Tijdens de laatste formatie heeft de Maatschappelijke Alliantie (MA) zich tweemaal tot de Tweede Kamer en de formerende partijen gericht met een pleidooi voor stabiel, voorspelbaar en toereikend overheidsbeleid op het terrein van klimaat en energie. Nederland en Europa moeten snel meer grip krijgen op energie en grondstoffen om de onafhankelijkheid en concurrentiepositie van Nederland te waarborgen, de betaalbaarheid van het energiesysteem van de toekomst te verzekeren en de risico's van klimaatverandering te beperken. Uitstel is geen optie en leidt bovendien tot hogere kosten.

Met de veranderende geopolitieke verhoudingen is de urgentie er niet minder op geworden. Hoge energie- en nettarieven zetten Nederlandse bedrijven op achterstand ten opzichte van buitenlandse concurrenten. De gevolgen van klimaatverandering worden steeds indringender. Dit raakt onder meer grote industrieën, mkb-bedrijven en agrarische ondernemers, de werknemers die daar hun brood verdienen, en uiteindelijk alle inwoners van ons land.

In de aanloop naar de komende verkiezingen en de formatie na 29 oktober doen wij een beroep op uw inzet voor een toekomstbestendig, weerbaar en welvarend Nederland. Er staat veel op het spel voor onze burgers, gemeenschappen, ondernemers en werknemers. Velen zijn of willen graag aan de slag. Uw keuzes zijn van invloed op hun kansen. Uiteindelijk raakt de duurzame transitie iedereen. De tijdige omslag naar een groene en circulaire economie is dé kans om toekomstige (brede) welvaart voor alle huishoudens in Nederland zeker te stellen. Dat gaat alle politieke partijen aan.

Tijdens de verkiezingen, maar zeker ook in de formatieperiode daarna, bepaalt uw inzet in welke richting ons land zich de komende decennia ontwikkelt.

Onze *uitnodiging* aan u, als lijsttrekkers, is om de onderstaande 10 uitgangspunten expliciet te onderschrijven en als leidraad te nemen in de formatie en het komende regeerakkoord. Het ligt in uw vermogen om de maatschappelijke urgentie te erkennen en perspectief te bieden door de bovenstaande uitgangspunten tot leidraad te maken voor de komende kabinetsperiode.

Bij deze uitnodiging hoort ook ons *aanbod* om na de formatie opvolging te geven aan zo'n politiek gedragen leidraad en onze krachten te bundelen in oplossingen voor een toekomstbestendig Nederland binnen Europa. Deze tijd vraagt om verbinding. Wij zien de noodzaak om met elkaar te komen tot een maatschappelijk akkoord op basis van deze uitgangspunten en hopen dat u deze noodzaak onderschrijft.

1. Stabiel, betrouwbaar en toereikend overheidsbeleid

Voor alle partijen, decentrale overheden, bedrijven, burgers en hun gemeenschappen is stabiel, betrouwbaar en toereikend overheidsbeleid essentieel, zeker bij investeringsbeslissingen voor de lange(re) termijn. Het kan niet zo zijn dat burgers afhaken en bedrijven failliet gaan door zwabberend beleid. Een weerbaar en welvarend Nederland is alleen realiseerbaar met een stabiel nationaal beleid, dat goed is verbonden met het Europese beleid. Beleid dat realisatie van doelen borgt en een helder transitiepad naar 2030 én 2040 uitzet voor circulaire economie, klimaat en natuur. Tegelijkertijd moet het (rijks-)beleid ook kunnen inspelen op veranderende omstandigheden en voortschrijdend inzicht. Dat vraagt om adaptief beleid met consistente doelen, die in lijn zijn met het Klimaatakkoord van Parijs. Als bijstelling van de beleidsmix nodig is, dan moet dat gepaard gaan met een gelijktijdig geborgd maatregelenpakket dat de doelen realiseert en voorlopers steunt. Voorgaande vraagt tijdige ruimte voor toereikende kostenefficiënte (publieke) investeringen, waarbij in essentie geldt: de kosten van investeringen zijn éénmalig, de baten zijn structureel.

2. Herstel van de concurrentiekracht met visie op de toekomst

Om ondernemen aantrekkelijker te maken en om toekomstbestendige bedrijven in Nederland te laten investeren zijn betere randvoorwaarden nodig op het gebied van energie en grondstoffen, infrastructuur, innovatie en arbeidsmarkt. Daarbij zijn keuzes nodig, vanuit een visie op de economische activiteiten die nu én in de toekomst passen bij een welvarend, duurzaam en weerbaar Nederland. Samenwerking binnen Europa is essentieel. Constructieve deelname aan de Europese Clean Industrial Deal kan de Nederlandse industrie helpen om (op termijn) investeringen in verduurzaming weer op gang te krijgen. Bijvoorbeeld bij de bevordering van afzetmarkten voor duurzaam geproduceerde producten en bescherming tegen import die in ons land circulaire initiatieven ondermijnt.

3. Help werknemers in de transitie

Steeds meer werknemers in Nederland werken in duurzame bedrijven (bijvoorbeeld installatie/isolatie-branche). Hun toekomst is erbij gebaat dat Nederland flinke stappen blijft zetten rond bijvoorbeeld isolatie, warmtepompen/netten en duurzame energiediensten. Daarnaast behoeven veel werknemers in diverse sectoren steun om zich voor te bereiden op banen in toekomstbestendige bedrijven. Dat vraagt een visie op de economische activiteiten die in de toekomst passen bij een welvarend, duurzaam en weerbaar Nederland. Belangrijk onderdeel daarvan betreft de praktische steun waarmee ook werknemers deze omslag kunnen maken. Dat vraagt een concreet plan van aanpak voor de benodigde omslag in arbeidsmarkt en scholing. Opkomende sectoren moeten verzekerd zijn van voldoende geschoolde medewerkers. Diegenen die hun baan in de transitie dreigen te verliezen moeten verzekerd zijn van scholing en van-werk-naar-werk-trajecten en beschermd tegen inkomensverlies. Het Rijk neemt hiertoe het initiatief in samenspraak met werkgevers en werknemers.

4. Een robuust energiesysteem: slim, CO₂-vrij, betrouwbaar en betaalbaar

De landelijke aanpak netcongestie wordt versterkt, met o.m. extra ruimte voor snelle realisatie van netinfrastructuur met behoud van zorgvuldigheid bij de locatiekeuze. Met een maximale inzet op slimme flexibiliteit binnen het elektriciteitssysteem worden de kosten van netverzwaring beperkt. Daarnaast biedt de omzetting van elektriciteit naar (duurzame) moleculen (en vice versa) nieuwe mogelijkheden om een (tijdelijke) schaarste van de ene energiedrager op te vangen met het aanbod van een andere energiedrager. Daarnaast verdient ontwikkeling (van ketens) van duurzame moleculen prioriteit. Ook is een extra impuls nodig voor ontwikkeling van het decentrale deel van het energiesysteem, waarbij de lokale energievraag wordt bediend met een lokaal aanbod van stroom, warmte en groen gas. Burgers, ondernemers en hun gemeenschappen moeten in eigen omgeving zelf aan de slag kunnen, individueel of samen in een energiegemeenschap of coöperatie. Partijen moeten snel kunnen beschikken over betrouwbare energiedata en die ook onderling eenvoudig kunnen uitwisselen. Het is cruciaal dat er snel regels en ruimte komen voor batterijen, warmtenetten en warmteopslag.

5. Prioriteit voor energiebesparing en energie uit eigen omgeving

Maximale inzet op energiebesparing in gebouwen en industriële processen, te beginnen bij burgers en bedrijven in energie-armoede, is onverminderd van belang. Langjarige bestuurlijke en financiële continuïteit van bestaande programma's, zoals het Nationaal Isolatie Programma en het Nationaal Warmtefonds, is gewenst, zeker voor mensen met onvoldoende leencapaciteit. Dat helpt bij de overstap naar duurzame bronnen van energie, beperkt de netcongestie en draagt bij aan beheersbare energielasten. Met extra opwek op de juiste plek wordt woningbouw of bedrijfsuitbreidingen mogelijk. Om dat te realiseren worden lokale zon- en windprojecten van bedrijven en burgers gefaciliteerd. Ook wordt het potentieel van warmtenetten met maatschappelijke meerwaarde versneld ontsloten, in lijn met de voorstellen van de Warmtealliantie¹. De uitrol van wind op zee wordt voortgezet, onder meer met afspraken tussen overheid en initiatiefnemer om risico's te delen (Contracts for Difference). Er wordt werk gemaakt van CO₂-vrij regelbaar vermogen, waarbij alle duurzame opties betrokken worden. De ontwikkeling van infrastructuur voor koolstof en waterstof wordt doorgezet en private investeringen in de ontwikkeling van deze ketens worden ondersteund door het Rijk.

6. Natuurherstel en kwaliteit van de leefomgeving als randvoorwaarde

Natuur is een belangrijke bondgenoot in het tegengaan van klimaatverandering en ook bij klimaatadaptatie. Maar natuur en biodiversiteit in Nederland verslechteren steeds verder. Verbetering van de kwaliteit van natuur, water en leefomgeving is een belangrijke randvoorwaarde voor een gezond, weerbaar en welvarend Nederland. Door slim gebruik te maken van de ruimte kunnen natuur, energieopwekking en duurzame economische functies hand in hand gaan, zowel op land als op de Noordzee. Sterker kan worden ingezet op koolstofvastlegging in bomen, minerale landbouwbodems en veenweiden. Met name de potentie van koolstofopslag in onze uitgebreide veengebieden biedt kansen. Natuurinclusieve en natuurversterkende voorwaarden worden expliciet onderdeel van transitieplannen, zodat energiezekerheid, klimaat en natuurherstel als samenhangende doelstellingen worden opgepakt. Gebruik de Natuurherstelwet hierbij als kans. Hier is snelheid van handelen van groot belang zodat optimale toe- en inpassing van energie(besparings-)maatregelen en -projecten verenigbaar is met vereisten van natuurinclusiviteit.

¹ [Warmte Alliantie | Nationaal Klimaat Platform](#)

7. Ruimte voor burgers, ondernemers en gemeenschappen om zelf aan de slag te gaan

Stijgende energiekosten bedreigen de bestaanszekerheid van burgers, mkb-ondernemers en bedrijven. Op talloze plaatsen in Nederland nemen zij individueel of samen het initiatief om met verduurzaming grip te krijgen op hun energierekening en hun weerbaarheid te vergroten. Te vaak worden deze initiatieven nog belemmerd of vertraagd door regels en gewoonten. Dat is niet meer van deze tijd. Initiatieven van burgers, ondernemers, energiegemeenschappen en maatschappelijke organisaties zoals sportverenigingen verdient juist ruimte en steun. In kwetsbare wijken is een gebiedsgerichte aanpak nodig, op het snijvlak van de sociale opgave en duurzaamheid, om energiearmoede met doortastende isolatie en vervolgens gasontkoppeling structureel terug op te lossen. Hiertoe wordt extra geïnvesteerd in alle kwetsbare wijken, dorpen en buurten, zowel op fysiek als sociaal gebied. Deze investeringen zijn structureel en meerjarig, voor minstens 15 jaar. Verder wordt het Nationaal Isolatieprogramma uitgebreid naar alle huishoudens en mkb-ondernemers en kunnen ook woningcorporaties gebruik maken van isolatiesubsidies.

8. Naar emissievrije mobiliteit voor iedereen

We maken belangrijke voorzieningen en bestemmingen duurzaam bereikbaar voor iedereen. Dat begint bij slimme ruimtelijke ordening en voorzieningenbeleid, zodat mensen voorzieningen dichtbij hebben en de bereikbaarheid vergroot wordt. Daarbij is het belangrijk om eerst mobiliteit te verminderen en vervolgens te verduurzamen. Voor opschaling van emissievrije bestel- en vrachtwagens is een forse uitbreiding van de laadinfrastructuur nodig, naast verlaging van de belastinggrondslag, uitbreiding van emissievrije zones en meer hernieuwbare brandstof. Een goed functionerende tweedehandsmarkt voor elektrische personenauto's begint bij emissievrije nieuwverkoop van zakelijke lease-auto's. Daarnaast is het van belang dat elektrische auto's ook fiscaal aantrekkelijk blijven en niet duurder worden omdat ze zwaarder zijn. Stimulering voor collectieve opties, zoals deelauto's en betaalbaar openbaar vervoer, mag in de beleidsmix niet ontbreken. Het nieuwe systeem van 'Anders Betalen voor Mobiliteit' wordt ingevoerd. Daarnaast wordt ingezet op verbeterde en geborgde bereikbaarheid van voorzieningen en woningen middels OV, fietsen en lopen. Ook wordt vol ingezet op het verduurzamen van de luchtvaart door emissiereductie, de ontwikkeling van duurzame brandstoffen en technologische innovaties in de luchtvaartsector.

9. Integrale aanpak van landbouw en landgebruik

Met talrijke initiatieven dragen ondernemers in de land- en tuinbouw bij aan maatschappelijke opgaven op het gebied van klimaat, natuur, water, bodem en gezondheid. Maar boeren kunnen het niet alleen. Hun bestaanszekerheid staat onder druk. Zonder gerichte ondersteuning, inclusief stimuleren en belonen, kunnen veel boeren de overgang naar een toekomstbestendig bedrijfsmodel niet maken. De sector heeft een consistent perspectief op 2040 en 2050 nodig met afspraken, om richting te geven, kaders te stellen en bestaanszekerheid te borgen. Daarbij is rekenschap nodig dat de landbouw de enige sector is die na 2050 broeikasgassen zal blijven uitstoten. Ook is belangrijk dat de afspraken van het Convenant Energietransitie Glastuinbouw met handelingsperspectief worden uitgevoerd. Voor de diversiteit aan opgaven, waaronder een snelle oplossing voor stikstofreductie, is een integrale aanpak nodig met bijpassende financiering. Het effect van deze aanpak is breder dan landbouw en de kwaliteit van natuur en leefomgeving. Ook is een stevige financiële impuls nodig om de klimaatopgave op het gebied van landgebruik (bossen, veenweiden en landbouwgrond) weer in zicht te brengen, in combinatie met collegiale samenwerking tussen rijk, provincies en waterschappen.

10. Versterking van de uitvoeringskracht van Rijk en decentrale overheden

Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen hebben allen een belangrijke rol in de uitvoering van beleid op het gebied van klimaat en energie, bedrijvigheid, bestaanszekerheid en natuur en leefomgeving. Decentrale overheden zijn dagelijks in touw om burgers en bedrijven met raad en daad te begeleiden en hun bestaanszekerheid te borgen. Hun uitvoeringskracht is bepalend voor het vertalen van ruimtelijke opgaven naar de leefomgeving, het realiseren van draagvlak en het benutten van lokale oplossingen die bijdragen aan landelijke doelen. Daarbij gaat het om structurele taken waarvoor structurele financiering nodig is. Nu worden veel klimaat- en energieopgaven gefinancierd met tijdelijke middelen. Bovendien dreigen vanaf 2026 uitvoeringstaken te worden afgeschaald door een flinke korting op de middelen. Een fundamenteel herstel van bestuurlijke en financiële verhoudingen is nodig om balans te brengen tussen wat er van decentrale overheden gevraagd wordt en wat ze daadwerkelijk kunnen uitvoeren.

Transitie is bestuurlijke topsport: gelijk eerdere voorbeelden (Corona, Aardbevingsschade Groningen) is het raadzaam om in de werkwijze van het nieuwe kabinet te borgen dat de coördinatie en de uitvoering van transitie-projecten wordt versterkt en in een hogere versnelling wordt gebracht.

Tot slot

De urgentie is groot. Te veel burgers, ondernemers, werknemers en gemeenschappen kampen met onzekerheid over hun toekomst. Onzekerheid die ook leidt tot uitstel van belangrijke investeringen. Allen hebben dringend perspectief nodig. Dat geldt ook voor de decentrale overheden die onmisbaar zijn om de (energie-)transitie verder te brengen.

De partijen van de Maatschappelijke Alliantie zijn graag beschikbaar om tijdens en na de formatie invulling en uitvoering te geven aan deze uitgangspunten. Voor de nadere uitwerking naar mensen en middelen kunnen partijen binnen deze alliantie concrete voorstellen aanreiken. Er is veel te winnen als we daarvoor samen met u onze krachten bundelen. Wij werken de komende jaren graag samen aan een duurzaam en welvarend Nederland.

Wij danken u voor uw aandacht en zijn gaarne beschikbaar voor nadere toelichting en gesprek.

Met vriendelijke groet,

De Maatschappelijke Alliantie

VNO-NCW, MKB-Nederland, MVO Nederland, FNV, CNV, VNG, IPO, Aedes, LTO Nederland, Netbeheer Nederland, TenneT, Gasunie, EBN, Natuur & Milieu, Natuurmonumenten, Urgenda, NVDE, Energie Samen en de voorzitters van de Uitvoeringsoverleggen Klimaatakkoord, de Duurzame Luchtvaarttafel en het Nationaal Klimaat Platform